

Katowice, 29 maja 2020 r.

Prof. dr hab. Alina Szczurek-Boruta

Uniwersytet Śląski w Katowicach

**Ocena dorobku naukowo-badawczego i organizacyjnego doktora Jaremy Drozdowicza
przygotowana w związku z ubieganiem się o nadanie stopnia doktora habilitowanego
nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika**

I. Informacje ogólne

Dr Jarema Drozdowicz tytuł magistra na kierunku etnologia uzyskał 17.06.2002 r. w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie pracy pt.: *Pomiędzy ladino a indio. Współczesne oblicze samoidentyfikacji Majów w Gwatemali*. Promotorem pracy był prof. zw. dr hab. Aleksander Posern-Zieliński, wybitny etnolog i antropolog kulturowy, stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie etnologii uzyskał 16.04.2008 r. na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie rozprawy: *Symbole w działaniu. Antropologia wobec problemu zachowań symbolicznych*. Promotorem w przewodzie był prof. zw. dr hab. Michał Buchowski, recenzentami rozprawy byli prof. zw. dr hab. Wojciech Burszta, prof. zw. dr hab. Katarzyna Kaniowska.

Rozwój zawodowy dra Jaremy Drozdowicza związany jest od 15.02.2009 r. niezmiennie z Wydziałem Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie zatrudniony jest na stanowisku adiunkta, w wymiarze 1 etatu.

Przejdę teraz do analizy różnych obszarów dokonań naukowych dra Jaremy Drozdowicza.

II. Ocena zgłoszonego do zaopiniowania osiągnięcia głównego w dorobku naukowym

Osiągnięciem naukowym przedstawionym do oceny w rozumieniu art.16 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późniejszymi zmianami (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789) przez dra J. Drozdowicza jest monografia pt. *Antropologia edukacji. Studium różnicy kulturowej w społeczeństwie otwartym*, Poznań 2019, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, recenzentem wydawniczym był prof. dr hab. Mirosław Sobecki (Uniwersytet w Białymstoku).

Przedłożona do oceny monografia ma charakter interdyscyplinarny, mieści się na pograniczu nauk humanistycznych i społecznych, w polu pedagogicznej teoretycznej analizy uwarunkowań funkcjonowania edukacji. Potwierdza to nie tylko tytuł osiągnięcia, ale i zgodna z nim merytorycznie zawartość publikacji. Publikacja wpisuje się w obszar wieloletnich badań, analiz oraz wykształcenia Habilitanta.

Struktura książki jest przejrzysta, zaprezentowane treści interesujące poznawczo i inspirujące do analiz, porównań i refleksji. Warsztat pisarski jest poprawny.

Rozprawa habilitacyjna liczy 424 stron tekstu, bez obszernej bibliografii, indeksu osób (całość pracy liczy łącznie 467 stron). Monografia składa się z wprowadzenia, trzech zasadniczych części: część pierwsza: Problem (rozdziały 1-2); część druga: Pole (rozdziały 3-4) oraz część trzecia: Praktyka rozdz. 5-6. Całość zamyka zakończenie. Książkę uzupełniają obszerna, bogata bibliografia zawierająca liczne prace angielskojęzyczne głównie z zakresu antropologii, etnologii, nauk o kulturze, także pedagogiki.

Jak pisze Autor, *„Niniejsza praca podejmuje próbę przedstawienia specyficznej subdyscypliny, jaką jest antropologia edukacji w świetle jej zastosowania do analizy kategorii różnicy kulturowej (...) Celem tej analizy jest dostarczenie wglądu w mechanizmy konstruowania różnicy kulturowej (...) Antropologia edukacji, etnografia edukacyjna i antropologia pedagogiczna stanowią w tym kontekście perspektywy odnoszące się do teorii różnicy oraz aplikują tę teorię w praktyce pedagogicznej, najczęściej w przestrzeni szkolnej”* (s. 8-9).

Dr J. Drozdowicz określa antropologię edukacji jako *„interdyscyplinarną naukę pogranicza”* (s. 422). Sposób, w jaki dokonuje próby syntezy antropologii edukacji, zawarty w trzech głównych obszarach odniesienia - problem, pole, praktyka - jest interesujący poznawczo.

Przechodzę do szczegółowej oceny przedstawionej mi do recenzji pracy.

Część pierwsza: problem (zawarta na s. 13-131, liczy 118 stron), obejmuje dwa rozdziały: *Kultura jako całość i zróżnicowanie oraz Multikulturalizm a edukacja wielokulturowa*. Habilitant na tle współczesnych dyskursów humanistycznych ukazuje metamorfozy pojęcia kultury, antropologiczne spojrzenie na strukturalny porządek kultury; opisuje antropologiczne próby zdefiniowania pojęcia kultury poprzez różnorodność jej form, ponowoczesność antropologiczną, problem transmisji kultury wreszcie ukazuje edukację jako pole produkcji kulturowej oraz doświadczenia kulturowe jako projekt antropologiczny. W zakończeniu rozdziału I autor pisze *„antropologiczne studium nad człowiekiem daje nam możliwości spojrzenia na drogę, na której kultura jest przekazywana i zmieniana*

w perspektywie doświadczania edukacji i generowania nań partykularnych kulturowych odpowiedzi". (rozdz. I, s. 69).

W rozdziale II Habilitant podejmuje próbę uporządkowania w oparciu o wybraną literaturę pojęć wielokulturowość, międzykulturowość, multikulturalizm, transkulturalizm. Spójny i logiczny wywód dra J. Drozdowicza oparty jest na bogatej literaturze z zakresu antropologii, etnologii, nauk o kulturze, socjologii, w tym socjologii edukacji, brakuje jasnego zdefiniowania w pedagogicznym sensie pojęcia edukacja, edukacja wielo- i międzykulturowa, brak konsekwencji w posługiwaniu się terminami edukacja wielokulturowa, edukacja międzykulturowa (na co wskazuje np. niespójność tytułów rozdz. II *Multikulturalizm a edukacja wielokulturowa*, pkt. 5 w rozdz. II *Edukacja międzykulturowa w obliczu nowych wyzwań*). Kandydat pisze „...pragnę nakreślić pewien ogólniejszy obraz tego, jak dziś edukacja wielo- i międzykulturowa funkcjonuje w kontekście powyżej zarysowanych tendencji oraz jakie odpowiedzi może dostarczyć ona w rozumieniu antropologicznym” (rozdz. II, s. 130). Na końcu rozdziału sygnalizuje nowe wyzwania edukacji międzykulturowej, pisze: „swoje odniesienia przedmiotowe (konceptja edukacji międzykulturowej) musi kierować w stronę nowych i wyraźniejszych wyrazów etnicznej w gruncie rzeczy różnorodności” (s. 131). Stwierdzenie „nowe wyzwania” uważam za nadinterpretację. Przedmiotem zainteresowań uczonych zajmujący się od lat edukacją wielo- i międzykulturową są obok pogranicza w szerokim Bachtinowskim rozumieniu, różnorodność kulturowa, grupy etniczne, Inny w szerokim ujęciu i rozumieniu, wielokulturowość, także współczesny kontekst migracyjny, w tym kontekście prof. J. Nikitorowicz wskazuje na paradygmat współistnienia, postuluje rewitalizację heterologii (nauki i wiedzy o Innym) (por. prace T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, Z. Jasiński, W. Rabczuk, T. Szkudlarek, Z. Melosik, A. Gromkowska-Melosik, A. Szerląg, M. Korczyński, A. Kożyczkowska, K. Kossak-Główczewski, J. Bylica, B. Dobrołowicz, i inni). Konceptja edukacji wielo- i międzykulturowej ewoluuje, na co wskazują późniejsze prace prof. T. Lewowickiego i jego zespołu, czy też prace zespołu działającego pod kierunkiem J. Nikitorowicza. Dostrzegam słabe odniesienia do dorobku naukowego, badań i analiz pedagogiki międzykulturowej, pedagogiki pogranicza oraz praktyki edukacji międzykulturowej.

Zasadniczym celem części drugiej rozprawy habilitacyjnej jest nakreślenie ram pola, w którym antropologia edukacji znajduje swoje główne formy aplikacji, jak i przedmiotu badań. W tej części Habilitant wskazuje na rolę procesów migracyjnych w kształtowaniu współczesnych dyskursów mobilności, wielokulturowości, etniczności, przedstawia teoretyczne podstawy dla antropologii i etnografii edukacyjnej, podejmuje próby ustalenia

perspektywy badawczej specyficznej dla tych nurtów. Cały wywód prowadzący Autora do precyzowania w rozdz. IV teoretyczno-metodologicznych horyzontów antropologii edukacji jest konstruowany na dość rozległych i zróżnicowanych obszarach refleksji z zakresu antropologii kultury, etnologii, etnografii. Problematyka ta ukazana jest w pracy interdyscyplinarnie, wielostronnie, a zarazem w szerokim i wielorakim kontekście, chociaż na skutek ogromu przywoływanych ujęć, stanowisk, typologii i wyników badań nie udało się Autorowi uniknąć skrótów i pewnych powierzchowności. Sprawę rozwiązałoby podsumowanie rozdziału syntetycznie prezentujące cel, problem, jego treści, wiodącą/wiodące teorie, koncepcje i wskazujące, co oryginalnego wnosi Autor swymi rozważaniami do nauki - do pedagogiki.

Ostatnia trzecia część pracy odnosi się do problemu praktyki rozumianej dwojako – jako praktykowanie antropologii edukacji w rozmaitych kontekstach lokalnych, w związku z lokalnymi tradycjami badawczymi oraz ukazaniem polskiego systemu edukacji, w którym ujawnia się, jak pisze Autor „*deficyt narzędzi zezwalających na podmiotowe obchodzenie się ze zjawiskiem różnicy kulturowej*” (s. 9). Przeprowadzana w tej części rozprawy rekonstrukcja historycznych korzeni oraz różnorodnych wariantów antropologii edukacji stanowi w ujęciu Habilitanta propozycję umocowania na gruncie polskiej myśli pedagogicznej tego podejścia. Szczególne znaczenie w tym zakresie Kandydat przypisuje dwóm tradycjom intelektualnym (nurtom badań empirycznych w ramach antropologii edukacji), tj. tradycji anglosaskiej oraz niemieckiej. Antropologię edukacji przedstawia w szerokim ujęciu teoretyczno-metodologicznym jako zbiór propozycji teoretycznych powiązanych z rzeczywistością edukacyjną. Wskazuje tu na pragmatyzm antropologii edukacji, który ujawnia się w jej bliskości względem problemu praktyki i doświadczenia kulturowego. W autoreferacie pisze „*moja praca ukazuje również jak dalece innowacyjne mogą być przyjmowane przez podmioty edukacyjne strategie adaptacyjne, zwłaszcza w sytuacji, w której np. jako migranci znajdują się oni w społeczeństwie monokulturowym. Z tego względu polska rzeczywistość społeczna i edukacyjna zostaje przeze mnie traktowana jako pole działań, w których grupy mniejszościowe wytwarzają oddolnie specyficzne i fascynujące zjawiska kulturowe. Efekty mojej analizy odnieść można w tym kontekście nie tylko zatem do sfery edukacji, lecz mogą one służyć sformułowaniu podstaw efektywnej polityki społecznej i integracyjnej*” (autoreferat s. 9).

Podstawowym mankamentem recenzowanej monografii jest stosunkowo ograniczone pole odniesień do literatury pedagogicznej. Autor pracy słabo odnosi się w swojej monografii do teorii, istniejących praktyk oraz wyników badań w zakresie polskiej antropologii pedagogicznej, jak również do systemowego podejścia w pedagogice, czy też pedagogiki

międzykulturowej (w zakresie różnicy kulturowej, Innego, wielokulturowości, migracji o czym pisałam już wcześniej). Szkoda, że tego nie czyni z diagnostycznego punktu widzenia, bo kreuje błędne wrażenie czy opinię, iż w polskiej pedagogice perspektywa antropologii edukacyjnej, jest czymś nowym. Myśl przewodnia, iż kwestia antropologiczna stanowi klucz do zrozumienia nie tylko ogólnej teorii wychowania, ale i praktyki edukacyjnej implikowała szereg pytań badawczych antropologii pedagogicznej. Habilitant nie dostrzega i nie przywołuje chociażby sygnałnie polskich tradycji w tym zakresie. Zauważam niedostatek odwołań do prac autorów – pedagogów - wykorzystujących i włączających w swoje ramy myślenia tych tradycji, jak np. B. Suchodolski; Z. Kwieciński; J. Gnitecki; K. Ablewicz; M. Nowak; W. Szczęsny; K. Duraj-Nowakowska; L. Witkowski; B. Śliwerski [Por.: B. Suchodolski: *Zagadnienia podstawowe*. W: Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli. Warszawa 1985; Z. Kwieciński: *Pedagogika i edukacja wobec kryzysu i gwałtownej zmiany społecznej*. W: Ku pedagogii pogranicza, pod red. Z. Kwiecińskiego i L. Witkowskiego, Toruń 1990; K. Duraj-Nowakowska: *Teoria systemów a pedagogika*. Kraków 1992; M. Nowak: *Główne nurty współczesnej filozofii wychowania*. „Kultura i Edukacja” 1993, nr 2; J. Gnitecki: *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*. Zielona Góra 1993; K. Ablewicz: *Hermeneutyczno-fenomenologiczna perspektywa badań w pedagogice*. Kraków 1994; W. Szczęsny: *Między dobrem a złem. Wprowadzenie do systemowej antropologii pedagogicznej*. Warszawa 1995; L. Witkowski: *Edukacja i humanistyka*. Toruń 2000; wykaz prac z zakresu antropologii pedagogicznej przedstawił B. Śliwerski („Studia z Teorii Wychowania” 2015, nr 11, s. 219-224)]. Nie sięga też do prac z zakresu filozofii np. M. Krasnodębski: *Integralna antropologia wychowania. Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego*, Białystok 2013; M. Krasnodębski: *Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej*, Głogów 2018. Dr J. Drozdowicz przywołuje pracę B. Suchodolskiego (*Uspołecznienie kultury*, 1947) i L. Witkowskiego (*O uniwersalizmie pogranicza*, 2000).

Ważąc wszystkie dodatnie i ujemne aspekty głównego osiągnięcia naukowego dostrzegam wartość poznawczą rozprawy habilitacyjnej dr J. Drozdowicza. Praca ta sytuuje się na styku antropologii, etnologii, etnografii szkoły, pedagogiki. Umiejętnie przeprowadzona analiza literatury dotyczącej różnicy kulturowej, społeczeństwa otwartego, związku jaki zachodzi pomiędzy płaszczyzną kulturową i edukacją instytucjonalną stanowi cenne źródło wiedzy dla nauk społecznych. Główne osiągnięcie naukowe wzbogaca dyskurs naukowy w zakresie antropologii edukacji i pedagogiki w obszarze podejścia interdyscyplinarnego, transdyscyplinarnego. Dr J. Drozdowicz w sposobie ujęcia tematu, postrzeganiu problemu,

stawianiu pytań szczegółowych, analizach, przejawia osobowość zawodową dociekliwego badacza. Poprzez narracje teoretyczne wykazuje się erudycyjną znajomością dobrze dobranej literatury przedmiotowej.

Główne osiągnięcie naukowe, pomimo uwag krytycznych i polemicznych, oceniam pozytywnie. To szeroka i pogłębiona analiza literatury przedmiotu i synergia posiadanych przez Habilitanta kwalifikacji, które z powodzeniem wykorzystał w pracy badawczej. Podejście badawcze do analizy problemu związku kultury z edukacją jest interesujące i aplikacyjne.

Wniosek

Reasumując uznaję, że osiągnięcie naukowe wskazane w dorobku Habilitanta, mimo zgłoszonych uwag krytycznych i polemik, stanowi wkład w rozwój nauk społecznych, w tym w rozwój dyscypliny naukowej pedagogika (zgodnie z art. 16 ust. 2 pkt 1 i 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późniejszymi zmianami (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789))

III. Ocena pozostałego dorobku publikacyjnego

Na początku pragnę zaznaczyć, że zastrzeżenia budzą braki i nieścisłości dokumentacji: brak potwierdzonej kopii dyplomu doktorskiego; brak zestawień zbiorczych obrazujących statystycznie dorobek naukowy Kandydata; brak udokumentowanej cytowalności; brak - w przypadku prac współautorskich - załączonych oświadczeń współautorów; nieuporządkowanie (bez spisu zawartości) pozostałego dorobku naukowego przedstawionego do oceny - zbindowany zestaw tekstów, artykułów, rozdziałów w monografiach, częściowo też maszynopisów, w większości bez danych bibliograficznych. Maszynopis nie może być podstawą procedowania, niemożliwa jest ocena na ile zamieszczony w dokumentacji tekst pokrywa się czy też odbiega od oryginału, zdarza się też, że tytuł maszynopisu jest inny niż tytuł artykułu zamieszczonego w wykazie dorobku Habilitanta.

W załączonej dokumentacji jest wiele nieścisłości np.

- w wykazie dorobku s. 5, poz. 1 Habilitant błędnie podaje kolejność autorów monografii współautorskiej: Drozdowicz Jarema, Sławomir Sztajer, *Changing Trajectories of Religion and Popular Culture, Cognitive and Antropological Dimensions* Zürich 2018, Lit Verlag GmbH, ss. 162. Załączona w dokumentacji książka to: Sławomir Sztajer, Drozdowicz Jarema, *Changing Trajectories of Religion and Popular Culture, Cognitive and Antropological Dimensions*, Zürich 2018, Lit Verlag GmbH, ss. 162;

- w wykazie dorobku s. 4, pozycja 14 widnieje tekst pt.: „*Współczesna antropologia edukacji jako odpowiedź na nową wielokulturowość*, [w:] Forum Oświatowe, Vol. 30, No. 2 (60), 2018, s. 135-151”, zaś opublikowany oryginalny tekst nosi tytuł *Antropologia edukacji jako odpowiedź na wyzwania nowej wielokulturowości*. „Forum Oświatowe” 2018, 30(2), 135–151. Pobrano z <http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/516>

- z kolei opublikowany w j. polskim tekst pt. *Kultura jako całość i zróżnicowanie w optyce antropologii i badań nad edukacją* [Culture in its holistic and differential aspect in anthropology and educational studies]. Kultura – Społeczeństwo – Edukacja nr 1(11) 2017, Poznań 2017, pp. 99–121, Adam Mickiewicz University Press. ISSN 2300-0422. DOI 10.14746/kse.2017.11.7., w wykazie dorobku Kandydata to tekst w języku angielskim [s. 6, poz. 9].

Aktywność badawczą Habilitanta po uzyskaniu stopnia doktora charakteryzuje ponad 50 publikacji, 14 artykułów naukowych opublikowano w czasopismach z listy European Reference Index for the Humanities (ERIH) i 12 z listy MNiSW (wykaz dorobku s. 5-6). Brak publikacji w bazie Journal Citation Reports (JRC) (nie jest to wymóg konieczny, ale ważny jeśli chodzi o rozpoznawalność Kandydata); 22 rozdziały w monografiach. Na dorobek składają się 3 monografie autorskie: osiągnięcie główne *Antropologia edukacji. Studium różnicy kulturowej w społeczeństwie otwartym*, Poznań 2019, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, ss. 467; *Symbole w działaniu. Akademickie konteksty nurtu symbolicznego w antropologii*, Poznań 2009, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ss. 218 (prawdopodobnie praca nawiązująca w dużej mierze do doktoratu, recenzentem wydawniczym jest W. Burszta, który był recenzentem rozprawy doktorskiej); trzecia monografia w języku angielskim: *The Symbolic Dimension. Anthropological Studies in Culture, Religion and Education*, Zürich, Münster 2013, LiT Verlag GmbH, ss. 142 składa się z tekstów wcześniej już opublikowanych (artykułów czy rozdziałów w pracach zbiorowych) w języku polskim bądź w języku angielskim. W dorobku znalazły się także 1 monografia współautorska w j. angielskim, oraz 2 opracowania zbiorowe.

Dr J. Drozdowicz opublikował część swoich tekstów w języku angielskim to ważne ze względu na upowszechnianie dorobku naukowego i rozpoznawalność Kandydata. Ze względu na powtarzalność tych samych treści z artykułów w monografiach, nie mogę stwierdzić, że dorobek jest imponujący, ale mieści się w granicach normy akademickiej, potwierdzając szczególnie w latach 2009-2019 systematyczność pracy naukowo-badawczej Habilitanta w publikacjach, książkach i artykułach.

Ważne kryteria rozpoznawalności i cytowania oraz parametryzacji dorobku naukowego Habilitant spełnia w stopniu dostatecznym. Liczba cytowań publikacji według Publish or Perish: 12; Indeks Hirscha według Publish or Perish: 2; (wykaz dorobku s 12); brak danych dotyczących sumarycznego impact factora według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania, brak prac w bazie Web of Science (WoS), brak artykułów w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JRC).

Wśród 14 publikacji naukowych w czasopismach opublikowanych na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH) 10 z lat 2009-2015 zamieszczonych jest w „Przeglądzie Religioznawczym”. W dorobku Kandydata są teksty opublikowane w „Ethnologii Polona” anglojęzycznym roczniku poświęconym antropologii kulturowej/społecznej i etnologii, otwartym na inne nauki społeczne i humanistyczne. Dwa teksty dotyczące różnych kwestii i procesów związanych z budowaniem płci znalazły się w „Journal of Gender and Power”. Prace te niewątpliwie składają się na dorobek naukowy Kandydata, niemniej wątpliwe jest zakwalifikowanie ich do dorobku z zakresu pedagogiki.

Dorobek Habilitanta jest wystarczający pod względem ilościowym, jest spójny tematycznie ze wskazanymi w autoreferacie trzema obszarami problemowymi, w których obecna jest edukacja. Dominują opracowania z obszarów antropologii kultury, etnologii, w których dr J. Drozdowicz jest niewątpliwym specjalistą (posiada tytuł magistra etnologii, stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie etnologii), są prace z zakresu antropologii symbolicznej, religioznawstwa, nauk o kulturze oraz prace mieszczące się w polu pedagogicznej teoretycznej analizy uwarunkowań funkcjonowania edukacji.

Dr J. Drozdowicz do oceny przedstawił 26 tekstów (artykułów, rozdziałów w monografiach) wybranych z lat 2009-2019 oraz cztery monografie, w tym ocenioną wyżej rozprawę habilitacyjną i jedną pracę współautorską.

W książce pt. *Symbole w działaniu. Akademickie konteksty nurtu symbolicznego w antropologii*, Poznań 2009, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ss. 218, zapewne pracy podoktorskiej, Kandydat prowadzi rozważania z dziedziny historii antropologii, czyni to z dużą kulturą filozoficzną, umiejętnie podąża za różnymi tradycjami (Dilthey, Gadamer, Weber, Ricoeur, Habermas, Wittgenstein, Taylor, Geertz, Turner, Schneider in.), uświadamia czytelnikowi założenia antropologii symbolicznej przez analizę rozumienia świata kultury i roli badacza interpretującego ten świat. Ukazuje problem kultury i społeczeństwa w badaniach antropologicznych. Publikacja jest udaną próbą przedstawienia poglądów dwóch wzajemnie uzupełniających się wariantów symbolizmu antropologicznego amerykańskiego i brytyjskiego.

W monografii współautorskiej: Sławomir Sztajer, Drozdowicz Jarema, *Changing Trajectories of Religion and Popular Culture*, Cognitive and Anthropological Dimensions Zürich 2018, Lit Verlag GmbH, ss. 162, analizie poddano przemiany religijności w kontekstach kultury popularnej. Zamierzenie to zrealizowano w interesujący sposób skupiając się na ukazaniu poznawczych i antropologicznych wymiarów analizowanych zagadnień. Dr J. Drozdowicz określa swój udział procentowy w pracy na 50%. Stwierdza, że „Opracowałem 6 z 11 rozdziałów monografii, jak również 50% tekstu wprowadzenia do książki” (s. 5, poz. 1 wykaz dorobku). Na podstawie spisu treści, noty redakcyjnej (s. 159), w której podano źródłowe dla tłumaczeń teksty oraz deklaracji Habilitanta trudno ustalić, o które rozdziały chodzi i które oceniać.

Obie prace niewątpliwie składają się na dorobek naukowy Habilitanta, wątpliwe jest uznanie ich za elementy dorobku z zakresu pedagogika.

The Symbolic Dimension. Anthropological Studies in Culture, Religion and Education, Zürich, Münster 2013, LiT Verlag GmbH, ss.142, to ważna praca dla recepcji i swoistego renesansu antropologii symbolicznej. Autor koncentrując się na wymiarze symbolicznym opisuje, przedstawia antropologiczne badania w kulturze, religii i edukacji. Książka jest w zasadzie przedrukiem tożsamy, skróconych bądź rozszerzonych wersji tekstów wcześniej opublikowanych przez Kandydata (o czym informuje Autor na stronie 143), zabieg taki niewątpliwie sprzyja umiędzynarodowieniu osiągnięć i zwiększa rozpoznawalność Kandydata za granicą.

W kolejnych artykułach, rozdziałach w monografiach widać wyraźnie ciągłość, kontynuację przyjętych wcześniej poszukiwań z zakresu antropologii, jak i poszerzenie pola problemowego o dyskursywne reprezentacje antropologii polskiej i zagranicznej, oraz wskazania ich implikacji dla myślenia i działania pedagogicznego. Rozważania Kandydata osadzone są w szerokim kontekście socjologicznym, antropologicznym i pedagogicznym. Za ważne dla pedagogiki obok osiągnięcia głównego uznać można teksty ukazujące uwikłania edukacji w procesy asymilacji, dojrzałe analizy uwarunkowań społeczno-kulturowych i politycznych funkcjonowania edukacji zamieszczone w znaczących czasopismach pedagogicznych „Forum Oświatowe”, „Studia Edukacyjne”, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja”.

Przedstawione do oceny teksty dr J. Drozdowicza stoją na dobrym poziomie merytorycznym. Mają zróżnicowany charakter w przeważającej części rekonstrukcyjny. Są przeglądem istniejących baz z zakresu etnologii, antropologii kultury, antropologii edukacji

(subdyscypliny antropologii kulturowej) i wskazaniem ich implikacji dla myślenia i działania pedagogicznego.

W dorobku Habilitanta mamy do czynienia z penetracjami teoretycznymi, teoretyczno-metodologicznymi traktowanymi nie tylko interdyscyplinarnie, a bardziej transdyscyplinarnie z równoczesnym akcentowaniem perspektywy pedagogicznej.

Dorobek naukowy Kandydata jest konsekwentnie i dynamicznie rozwijany w zakresie antropologii społecznej, kulturowej, etnologii czy etnografii, także pedagogiki – wszystkie te dyscypliny łączy przemożne zainteresowanie tym, co oraz jak formuje wszystkie istoty ludzkie w trakcie procesu ich biologicznego, intelektualnego, społecznego i wreszcie także kulturowego dojrzewania i nabywania nowych kompetencji.

Przedłożony do oceny dorobek naukowy mieści się w dziedzinie nauk społecznych. Wskazują na to wyróżnione przez Habilitanta obszary badawcze, które wzajemnie się przeplatają i nachodzą na siebie:

„- kultura współczesna i jej przemiany (ze szczególnym uwzględnieniem dynamiki przemian w obszarze kultury popularnej i masowej) oraz jej wpływ na partykularne dyskursy edukacyjne;

- procesy kształtowania tożsamości społecznych oraz rola procesów socjalizacyjnych w tych procesach;

- problem wielokulturowości i innych form heterogeniczności kulturowej w kontekście modeli edukacji międzykulturowej;

- rola i zmiany światopoglądu religijnego w odniesieniu do formowania się partykularnych porządków społeczno-kulturowych oraz sfery ideacyjnej” (autoreferat, s. 10).

Podsumowując: pod względem ilościowym dorobek dra J. Drozdowicza jest wystarczający, spójny tematycznie, o silnym nachyleniu antropologicznym, etnologicznym, mieści się w polu pedagogicznej teoretycznej analizy uwarunkowań funkcjonowania edukacji, generalnie jest zróżnicowany pod względem rodzajów i miejsca publikacji, część artykułów zamieszczono w „Przeglądzie Religioznawczym”, w czasopismach specyficznych dla etnologii „Ethnologia Polona”, jak też „Journal of Gender and Power”, istotne jest to, że artykuły akcentujące perspektywę pedagogiczną znajdują się w znaczących czasopismach pedagogicznych: „Studia Edukacyjne”; „Kultura – Społeczeństwo - Edukacja”, „Forum Oświatowe”.

Podkreślić należy związek pomiędzy rozwijaną w pracach tematyką a problematyką badawczą monografii habilitacyjnej, co uznać należy za dowód konsekwentnego dojrzewania naukowego Habilitanta do samodzielności naukowo-badawczej.

IV. Odniesienie do poszczególnych kryteriów osiągnięć

Do ilościowej oceny działalności naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej sporządziłam wykaz spełnienia poszczególnych kryteriów osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wg Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego Dz.U. z 2011 r. nr 196, poz. 1165.

§ 3. Kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta obejmują:

2) w obszarze nauk społecznych — autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH)

Habilitant posiada publikacje spełniające kryterium. (wykaz dorobku s. 5-6).

§ 4. Kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta we wszystkich obszarach wiedzy obejmują:

1) autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w § 3, dla danego obszaru wiedzy

Habilitant posiada publikacje spełniające kryterium. Opublikował 3 monografie autorskie (w tym 2 w języku angielskim, 1 nawiązującą do rozprawy doktorskiej), 1 współautorską oraz 22 rozdziały w pracach zbiorowych, 12 artykułów w czasopismach z listy MNiSW (wykaz dorobku s. 5-6).

2) autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych;

Habilitant w dorobku wskazuje udział w przygotowaniu, redagowaniu 2 opracowań zbiorowych:

1. Drozdowicz Jarema, Bernasiewicz Maciej (red.), *Kultura popularna w społeczeństwie współczesnym. Teoria i rzeczywistość*, Kraków 2010, Oficyna Wydawnicza Impuls, ss. 438

2. Gromkowska-Melosik Agnieszka, Grzesiak Emilia, Drozdowicz Jarema, Gierczyk Marcin (red.), *Edukacja i społeczeństwo. Dynamika socjopedagogicznych konstrukcji*, Poznań 2018, Wydawnictwo Naukowe UAM, ss. 270

3) sumaryczny *impact factor* publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania;

Kryterium niespełnione. Brak informacji.

4) liczbę cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS);

Brak wskazań cytowań według bazy Web of Science (WoS). Habilitant w dokumentacji swojego dorobku podaje 12 cytowań publikacji według bazy Publish or Perish (wykaz dorobku, s. 12)

5) indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS);

Na podstawie przedłożonej dokumentacji Indeks Hirscha według Publish or Perish: 2

6) kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach;

Kryterium spełnione. Habilitant brał udział jako wykonawca w projekcie badawczym NCN pt. *Elitarne szkolnictwo średnie we współczesnej Europie. Studium z socjologii edukacji i pedagogiki porównawczej* (nr grantu: NN 106).

7) międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną;

Habilitant otrzymał nagrody krajowe, był nagradzany przez Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu dwukrotnie w 2010 roku za publikację książki *Symbole w działaniu. Akademickie konteksty antropologii symbolicznej*, w 2019 roku za publikację książki *Changing Trajectories of Religion and Popular Culture. Cognitive and Anthropological Dimensions*.

Otrzymał także nagrodę za działalność artystyczną - Nagroda za najlepszą okładkę płytową roku przyznana przez: jury ogólnopolskiego konkursu "30/30" w 2019 roku za zajęcie

2 miejsca w ogólnopolskim konkursie na zaprojektowanie najlepszej okładki płytowej polskiego przemysłu fonograficznego.

8) wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych.

Habilitant wygłosił ponad 40 referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych (także z pedagogiki, co znajduje potwierdzenie w dokumentacji) Referaty na 37 konferencjach krajowych i 6 zagranicznych (wykaz dorobku habilitacyjnego, s. 14-20).

§ 5. Kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta we wszystkich obszarach wiedzy obejmują:

1) uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych;

Habilitant spełnia kryterium.

2) udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji;

Habilitant był członkiem komitetów organizacyjnych konferencji naukowych.

3) otrzymane nagrody i wyróżnienia;

Obok nagród wymienionych & 3 pkt 7 Habilitant wskazał na Nagrodę Dziękania Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM za wyróżniającą się działalność na rzecz Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM w roku akademickim 2014/2015.

4) udział w konsorcjach i sieciach badawczych;

Habilitant wskazał na udział w sieciach badawczych: International Federation of Social Science Organizations (IFSSO); International Organization Center for Academic Research (OCERINT) oraz współpracę z katedrą Arbeitsberiech für Anthropologie und Erziehung przy Freie Universität w Berlinie.

5) kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami;

Habilitant nie spełnia kryterium.

6) udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism;

Habilitant wskazał na udział w pracach komitetu redakcyjnego czasopisma „Kultura-Społeczeństwo-Edukacja” wydawanego przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (2012-2018) sekretarz czasopisma; od 2019-obecnie zastępca redaktora naczelnego. Jest też recenzentem czasopisma naukowego „Zwierciadło etnologiczne. Rocznik Katedry Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Szczecińskiego” (od 2017).

7) członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych;

Habilitant spełnia kryterium. Jest członkiem: Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego od 2012; Polskiego Towarzystwa Pedagogiki Porównawczej od 2014; Polskiego Towarzystwa Religioznawczego od 2009.

8) osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki;

Habilitant spełnia kryterium w zakresie podstawowym.

9) opiekę naukową nad studentami i lekarzami w toku specjalizacji;

Habilitant spełnia kryterium. Posiada doświadczenie w prowadzeniu prac dyplomowych na poziomie licencjackim (15 wypromowanych prac).

10) opiekę naukową nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich;

Z przedstawionej dokumentacji wynika, że Habilitant pełnił funkcje promotora pomocniczego w jednym przewodzie doktorskim.

11) staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich;

Habilitant zrealizował staż naukowy zagraniczny: 01 listopada - 31 grudnia 2011 - Freie Universität Berlin (Niemcy), Fachbereich für Erziehungswissenschaft und Psychologie, Arbeitsbereich für Anthropologie und Erziehung; dwumiesięczny pobyt stażowy w ramach programu staży podoktorskich UAM "Unikalny absolwent" (opiekun pobytu stażowego – prof. Christoph Wulf)

12) wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców;

Z dokumentacji nie wynika, aby kryterium to było spełnione.

13) udział w zespołach eksperckich i konkursowych;

Habilitant nie spełnia kryterium.

14) recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopismach międzynarodowych i krajowych.

Habilitant nie spełnia kryterium recenzowania projektów międzynarodowych lub krajowych. oraz publikacji w czasopismach międzynarodowych i krajowych.

Inne osiągnięcia

Wskazane przez Habilitanta aktywności, funkcje pełnione na rzecz Wydziału.

2011 - Członek Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia

2011 - Członek Wydziałowego Zespołu ds. Badań Naukowych

2009-2011 – Pełnomocnik dziekana Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM do spraw wymiany zagranicznej studentów programu LPP-Erasmus

2011-2016 – Pełnomocnik dziekana Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM do spraw przyjazdów pracowników zagranicznych

2011-2016 – protokolant posiedzeń Rady Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM

Podsumowując:

W odniesieniu do oceny tej części dorobku, stwierdzam, że dorobek w zakresie ilościowym jest wystarczający, generalnie wielotorowy (etnologia, antropologia, pedagogika). Pozytywne ocenić można systematyczność, konsekwencje w zakresie prezentowanej tematyki na konferencjach naukowych międzynarodowych i krajowych, jak i aktywny udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji. Istotnym kryterium oceny jest udział Habilitanta w projekcie badawczym NCN. Dr J. Drozdowicz jest aktywnym członkiem rad redakcyjnych oraz organizacji i stowarzyszeń naukowych. Spełnia kryterium bycia opiekunem naukowym prac dyplomowych oraz promotora pomocniczego. Był uczestnikiem programów międzynarodowych (staż podoktorski). Jego działalność na polu współpracy międzynarodowej

jest widoczna (udział w sieciach badawczych). Angażuje się także w prace na rzecz Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, z którym jest związany.

Ogólnie należy pozytywnie ocenić aktywność naukową, dydaktyczną, organizacyjną oraz popularyzatorską dra J. Drozdowicza.

Habilitant spełnia niemal wszystkie ustawowe kryteria wymienione w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. z 2011 r. nr 196, poz. 1165).

Konkluzja:

Biorąc pod uwagę elementy dorobku naukowego wraz z głównym osiągnięciem naukowym oraz osiągnięcia w zakresie działalności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzatorskiej uznaję - mimo zgłoszonych uwag krytycznych i polemik - że przedłożony przez Pana doktora Jareme Drozdowicza dorobek świadczy o: wystarczających kompetencjach Kandydata koniecznych w pracy samodzielnego pracownika naukowego; wystarczającej aktywności naukowo-badawczej; satysfakcjonującej aktywności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzatorskiej; wystarczającym wkładzie w rozwój dyscypliny naukowej pedagogika.

W związku z tym stwierdzam, że przedstawiony dorobek naukowy Pana doktora Jaremy Drozdowicza spełnia kryteria jakościowe oraz formalne określone w art. 16 ust. 2 pkt. 1 i 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późniejszymi zmianami (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789). Ponadto Habilitant spełnia ustawowe kryteria wymienione w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. z 2011 r. nr 196, poz. 1165).

Wnoszę o nadanie Kandydatowi stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie naukowej pedagogika.

Alina Jasna-Bonita